

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIGA TAYYORLOV MASHG'ULOTLARIDA RAVON NUTQNI O'STIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Annotatsiya. Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotiga tayyorlov mashg'ulotlarida ravon nutqni o'stirish pedagogik muammo sifatida fikr bayon qilingan. Zamonaviy pedagogika yosh avlodni tarbiyalash jarayonida turli texnikalar va texnikalarni qo'llaydi. Bu ta'lim samaradorligini oshiradi. Ajdodlarimiz ko'p yillar davomida bolalarni tarbiyalashning asosiy qarashlari, g'oyalari va yo'nalishlarini ishlab chiqishdi. Etnopedagogika kabi ilm-fanning asosini tashkil etadigan bu prinsiplar.

Kalit so'zlar: nutq, matn, ta'lim, bola, entopedagogika, etnopsixologiya.

РАЗВИТИЕ БЕГЛОЙ РЕЧИ НА ПОДГОТОВИТЕЛЬНЫХ ЗАНЯТИЯХ В ДОШКОЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Аннотация. В статье изложена мысль о воспитании беглой речи на подготовительных занятиях в ДОУ как педагогической проблеме. Современная педагогика применяет различные приемы и приемы в процессе воспитания подрастающего поколения. Это повышает эффективность обучения. Наши предки на протяжении многих лет разрабатывали основные взгляды, идеи и направления воспитания детей. Именно эти принципы составляют основу такой науки, как этнопедagogika.

Ключевые слова: речь, текст, образование, ребенок, этнопедagogika, этнопсихология.

THE DEVELOPMENT OF FLUENT SPEECH IN PREPARATORY CLASSES IN A PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATION AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Annotation. The article presents the idea of the education of fluent speech in preparatory classes in preschool as a pedagogical problem. Modern pedagogy applies various techniques and techniques in the process of educating the younger generation. This increases the effectiveness of training. Our ancestors have been developing the basic views, ideas and directions of parenting for many years. It is these principles that form the basis of such a science as ethnopedagogogy.

Keywords: speech, text, education, child, ethnopedagogogy, ethnopsychology.

Har bir tarixiy shakllangan jamiyatda bolalarning tarbiyalash jarayoni haqidagi fikrlari rivojlangan. Etnopedagogika fanning yosh avlodga o'z qadr-qimmatini o'rgatadigan yo'nalishdir. Shu sababli, bu yondashuv bolalarning o'z davrlarining eng qadimgi davrlaridan boshlab o'zlarining madaniy qadriyatlarini haqida bilishga imkon beradi. Turli ta'lim muassasalarida faol foydalanilmoqda.

Bolalarni qiziqtiradigan keng tarqalgan yondashuv, shuningdek, nostandart ta'lim usullari. Bunday holda, yangi bilimlar juda tez olinadi.

Etno pedagogika - ma'lum bir millatning tarixiy tajribasini qo'llaydigan pedagogika fanining bir bo'limi. U o'tgan avlodlarning yosh avlodni tarbiyalash masalalari bo'yicha fikrlarini o'rganmoqda. Shu bilan birga, oila, hayot, millat va millatga katta e'tibor qaratilmoqda.

Mamlakatimizning ta'lim maskani madaniy, tarixiy qadriyatlar xilma-xilligini farq qiladi. Ko'pgina etnik guruhlar o'z xususiyatlariga ega. Shuning uchun ta'lim bunday xususiyatlarni hisobga oladi. Barcha guruhlardagi urf-odatlar bir xil emas. Lekin har bir madaniyatning qalbida

bir xil asosiy tushunchalar va maqsadlar yotadi. Zamonaviy texnologik taraqqiyot sharoitida, bu har bir kishiga o'ziga berilgan tarixiy qadriyatlar bilan bog'lanishiga imkon beradi.

Etno-pedagogika, xalq pedagogikasi tushunchalari sinonimiy emas. Tadqiqot fanining ajdodi ajdodlarimizning tarixiy yutuqlariga alohida e'tibor qaratib, ularning ta'lim olishida oddiy, ammo samarali mantiqiyligini qo'llaydi.

G.V. Pesdemkovskaya, ilmiy pedagogika kabi zamonaviy yo'nalishlar zamonaviy bilim va tadqiqot natijalariga asoslanganligini aytadi. Odamlarning yondashuvi kundalik, kundalik bilimlarning poydevorini oladi. Shuning uchun u etno-pedagogikani o'rganishda ob'ektni xalq madaniyati deb hisoblash kerak, deb hisoblaydi. Ushbu an'anaviy ta'lim to'g'risida ilmiy ma'lumotlar yo'q. G.V. Pesdemkovskaya ko'ra, etnopedagogika masalasi juda keng ijtimoiy ma'noga ega. Bu an'anaviy xalq ta'limi tizimidan iborat [1].

G.N. Volkov, etnopedagogika ob'ekti xalq madaniyati va pedagogikasini tanlaydi. Tadqiqot mavzusi oiladagi axloqiy tajribani, etnik ijodkorlik orqali, jamiyatdagi so'zlarni, hikoyalarni, jumboqlarni, qo'shiqlarni va hokazolarni o'z ichiga oladi.

Etnopedagogikani o'rganish jarayonida aniq maqsad va vazifalar belgilangan. Ularni bilish, bu ilm-fanning mohiyatini yanada chuqurroq o'rganishingiz mumkin.

Etnopedagogikaning maqsadi yosh avlodga o'z qadriyatlari, fuqarolik ongini, uning asosiy tamoyillari xalqimiz hayoti davomida ishlab chiqilgan tizimni o'rgatishdan iborat.

Mamlakatimizda istiqomat qiluvchi turli xalqlarning an'alarini o'quv jarayoniga tatbiq etish ustuvor vazifa hisoblanadi. Ijodiy ilhom turli faoliyat sohalarida qo'llanilishi mumkin. Etnopedagogika bolalarning qobiliyatlarini rivojlantiradi, o'zlarini ifodalash va iste'dodini rag'batlantiradi.

Ushbu maqsadlarga erishish uchun muayyan vazifalar amalga oshirilmoqda. Bunga, birinchi navbatda, odamlarning ta'limga bo'lgan yondashuvlarini o'rganish kiradi. Etnopedagogikaning vazifalari jamiyatning xususiyatlarini hisobga olgan holda, bunday ishlarni amalga oshirishda usul va yondashuvlarni qidirib topish usullari va metodlarini o'zlashtirishdir.

Shuningdek, ta'lim sohasiga taqdim etilayotgan fan g'oyalari bugungi kunda rivojlangan shaxsni tarbiyalashdagi qiyinchiliklarga muvofiqligini nazorat qilish vazifasi hisoblanadi.

Etnopedagogika fan sifatida bir necha tarkibiy elementlarni o'z ichiga oladi. Ularning orasida muayyan nuqtai nazardan bolaning fiziologiyasi, ruhi va ijtimoiy rivojlanishini o'rganadigan detektivlik faoliyati mavjud.

Shuningdek, ushbu ta'lim metodikasi filiali mashhur didaktikalardir. Bu ta'limotlar, ko'rsatmalar va tushuntirishlarning ma'nosini ochib beradi. Shuningdek, etnopedagogikada pedagogik deontologiya bo'lib, u zaruriyatni, muayyan xatti-harakatlar normalarini, qoidalarini bajarishga majburlashni o'rganadi. Bu yo'nalish sizni oilangiz, ota-bobolaringiz, tarixingiz va madaniyatingizni hurmat qilishingizga o'rgatadi.

Boshqa tuzilmaviy birlik - bu oilaviy pedagogika. Bu sohada etnopedagogika ota-onalarga bolalarni tarbiyalashda maslahat beradi. Zamonaviy jamiyatda bu sanoat katta hajmga ega. Bu farzandlar ongida, ota-ona va ota-onaga sig'inishdir.

Etnopedagogikaning bu yo'nalishi bolalarni bo'lajak zaiflikka, nikohga, turmush o'rtoqlar o'rtasidagi oilaviy munosabatlarga tayyorlaydi. Taklif etilgan fanning vazifasi nafaqat bolalarning, balki ularning ota-onalarining ham ta'limotidir. Bu o'quv jarayonini amalga oshirish yo'llari, usullari va usullarini ko'rsatadi. Ota-onalar farzandiga axloqiy tushunchani, jamiyat bilan o'zaro munosabatlarni tushunish uchun pedagogik mahorat asoslariga ega bo'lishi kerak.

Etnopedagogika boshqa fanlar bilan chambarchas bog'liq. Bu eng samarali bo'lgan yangi bilimlar va ko'nikmalar olishning kompleks yondashuvidir.

Etnopedagogikani boshqa fanlar bilan bog'lash juda muhimdir. Avvalo, etnografiya bilan o'zaro aloqani qayd etish kerak. Ushbu bilim sohasi dunyodagi xalqlarni, ularning tarixiy hududiy a'zoliqini qayta joylashtirish haqida ma'lumot beradi.

G'arbda ilm-fanning bu sohasi etnologiya deb ataladi. Uning malakasi, shuningdek, har bir odamning xulq-atvori, urf-odatlarini o'rganishni o'z ichiga oladi. Bu muayyan hududda yashovchi ma'lum bir guruhning o'ziga xos xatti-harakatini hisobga olish imkonini beradi.

Etnopedagogika va etnopsixologiya ham yaqindan bog'liqdir. Xalq bilimining bu sohasi bir guruh odamlarning xulq-atvorini, ularning xarakterini va mentalitetini o'rganadi. Etnopsixologiya muayyan jamiyatning vakillari bilan bir-birlari bilan va atrofidagilar bilan o'zaro munosabatlariga ta'sir qiluvchi omillarni o'rganadi. Bu fan muayyan etnosning hissiy sohasini, ularning tajribalarini va his-tuyg'ularini ifodalaydi. Bundan tashqari, etnopsixologiyani o'rganishda odamlarning motivatsiyasi, shuningdek, ularning ijtimoiy va psixologik ta'sirlari ularning faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi.

Etnopedagogika ham etnosotsiologiya bilan aloqalarni saqlaydi. Ushbu fan atrofdagi jamiyatga nisbatan bir millat vakillarining xulq-atvorini tekshiradi.

Etnopedagogika asoslarini o'rganish, ota-onalar, talabalar va o'qituvchilar uning mazmunini tushunishlari kerak. Unda bir nechta asosiy yo'nalishlar mavjud bo'lib, ular sizni ushbu yangi bilimlarni qabul qilishga imkon beradi.

Tugallanadigan omillar - tarix, tabiat, din. Etnopedagogikaning kontsepsiyasini o'z ichiga olgan strukturaviy elementlardan biri ta'limning usullari va vositalaridir. O'quv jarayonining markazida shaxsiyatni rivojlantirish g'oyasi va uni amalga oshirish kiradi.

Taqdim etilgan ilm-fan tarbiyasida ham tarbiyalashni tashkil etish nazarda tutilgan. Oila, jamoa, inson va butun insoniyatning o'zaro hamkorlik shakllari va hayotiy faoliyatining rolini o'rganadi. Etnopedagogika o'z tarkibida xalq o'qituvchilari misollaridan foydalanadi. Hatto ular taniqli o'qituvchilar, ularning fikrlari va bayonotlari, jamoat arboblari, ota-onalar va hatto kattaroq bolalar bo'lishi mumkin. Bu yo'nalishlarning bir-biriga qo'shilishi ijtimoiy mas'uliyatli shaxsni xarakterli va axloqiy xarakterli axloqiy xususiyatlarga ega bo'lishiga hissa qo'shadi.

Maqsadlariga erishish va muammolarni hal qilish uchun etno-pedagogikaning muayyan vositalari ishlatiladi. Ular ilmni alohida yo'nalishda ajratib turuvchi biroz o'ziga xosdir. Shu kabi uslublar, lekin biroz boshqacha uslubda qo'llanilishi mumkin va zamonaviy pedagogika. Etnopedagogika, shuningdek, ushbu usullarga o'zining noyob xususiyatlarini taqdim etadi.

Bu bolalarga ma'lumotni yanada qulayroq shaklda berish imkonini beradi. Bunday usullarning qiziqishi uning assimilyatsiya jarayonida samarali omil hisoblanadi. Etno pedagogika orqali bilimlarni uzatishning asosiy yondashuvlari - tushuntirish, ishonchli va misol. Shuningdek, bunday tarbiyaviy talablar, kelishuv, tartib, e'tiqod, so'rov va maslahatning usullarini nazarda tutish odatiy holdir.

Mashq qilish va mashq qilish, marhamat yoki orzu qilish faol qo'llaniladi. Agar kerak bo'lsa, shikoyat qilish, tahqirlash, ma'qullash yoki maslahat olish mumkin. Trening davomida yuzaga kelgan vaziyatga qarab, bu yoki boshqa etnopedagogika usuli qo'llaniladi.

Yaxshi natija olish uchun taqdim etilgan barcha usullarni to'g'ri qo'llash kerak. Buning uchun bolaning psixikasi yoki ularning guruhining xususiyatlarini, shuningdek, bolalarni bir-biri bilan, jamiyat bilan o'zaro munosabatlarining xususiyatlarini hisobga oling. Buning uchun o'rganish omillari hisobga olinadi.

Etnopedagogikaning kontsepsiyasini o'rganish, uni tarbiyalash omillariga e'tibor qaratish lozim. Agar bugungi kunda maktablarda o'qitiladigan odatiy fanlarni o'rganishida omillar olimlar, boshqa olimlarning izlanishlari bo'lsa, keyin boshqa asoslar etnik ta'lim bilan bog'liq.

Bu yerda ta'limning omili - tarix, tabiat va din. Mamlakatning har bir aniq aqliy zaxirasi bu turdagi ta'limning asosi hisoblanadi. Shuning uchun, bitta davlatda yashovchi har bir odam uchun boshqa omillardan foydalanilmaydi.

Yaxshi, masalan, Germaniya aholisi uchun Yaponiya aholisining ta'lim yo'nalishida qo'llanilishi mumkin emas. Barcha xalqlar bir xil naqsh bilan yashay olmaydilar. Bu nazariya yoki amalda mumkin emas. Shu bois, tarbiyalashning o'ziga xos xususiyatlari, kundalik turmush tarzini, asrlar davomida paydo bo'lgan an'analar etno pedagogika omillariga o'z ta'sirini ko'rsatmoqda.

Trening o'tkazishda ushbu o'ziga xos xususiyatlar e'tiborga olinishi kerak. Har bir etnoda tarbiyaning vazifalari va maqsadlari ustunlik qiladi. Ular o'qitishning umumiy vositasida, yondashuvlarida va omillarida ifodalanadi.

Etnopedagogika ta'lim jarayonida samarali yo'nalish hisoblanadi. Uning imkoniyatlari har xil, ular har qanday bolaning e'tiborini tortishi mumkin. Birinchidan, aloqa vositalari ta'lim vositalariga taalluqlidir. Bu jarayonda bolalar axloq va axloqqa muvofiq atrof-muhit bilan qanday aloqa qilishni o'rganadilar. Shuningdek, muloqot o'z fikrlarini, his-tuyg'ularini to'g'ri ifodalashga yordam beradi, o'qituvchiga muayyan vaziyatga mos usullarni qo'llashga imkon beradi.

Etnopedagogikaning eng samarali vositalaridan biri o'ynaydi. Turli xalq o'yinlari, tadbirlar barcha o'quvchilarni o'quv jarayoniga jalb qiladi. Shu bilan birga, ular jamoa ruhi bilan kurashish, jamiyatning bir qismi bo'lish uchun ancha osonlashadi. Har bir inson bir butunning bir qismi. O'yinda ishtirok etayotgan har bir bola davom etadigan umumiy jarayonda o'z rolini sezishi mumkin.

Etnopedagogika vositasi juda xilma-xildir. Ularning ko'pchiligi ijodkorlikdir. Og'zaki so'zlar, zerikish zakovatni o'rgatadi. Qadim zamonlardan beri bizga tushgan turli xil hikoyalar xalqimizning donoligining haqiqiy ombori. Bolalar uchun mavjud bo'lgan shaklda xulq-atvor normalari, atrof-muhit bilan o'zaro munosabat haqida turli xil ma'lumotlar berilgan. Afsonalar va afsonalar sizni qiyin vaziyatlarda ham mustahkam, dono va qobiliyatli bo'lishingizga o'rgatadi. Ular umumiy yaxshilik uchun yaxshilik qilish kerakligi haqida gapirishadi. Ushbu tarbiyaviy vositalar odamga ishonch va ishonchga qaraganda ko'proq ta'sir ko'rsatadi.

Etnopedagogikaning yana bir samarali vositasi - bu ish. Bolalar tematik hunarmandchilik, oziq-ovqat, kostyumlarni yaratishdan mamnun. U ijodkorlikni namoyon etadi, bu esa bolaning o'z fikrini ifoda etishiga imkon beradi. Bularning barchasi odamning har tomonlama rivojlanishiga hissa qo'shadi. Bolalar o'z tarixini, millatini, oilasini va bir-birlarini hurmat qilishni o'rganadi. Bu zamonaviy jamiyatimiz uchun juda muhimdir.

Zamonaviy etnopedagogika - bu haqiqatan ham munosib shaxsni tarbiyalashga qodir bo'lgan maxsus fan. Uning harakatlari umumiy farovonlik va rivojlanishga erishishga qaratiladi.

Tez o'zgaruvchan texnologiyalarning zamonaviy dunyosida inson tarixiy o'tmish bilan aloqasini yo'qotadi. Odamlar asrlar mobaynida ishlab chiqarilgan axloqning asosiy tamoyillarini unutishadi. Zamonaviy jamiyat tabiiy muhitni yo'q qiladigan tabiiy resurslarni o'z ichiga olgan yirtqichga aylantirildi. Shu sababli bugungi kunda juda muhim masala - odamning o'z dunyosini va jamiyatini qamrab olgan tabiatga bo'lgan mas'uliyatli munosabatini tarbiyalash.

So'nggi o'n yilliklarda biz muhim texnologik kashfiyotlarni namoyish qildik. Tabiiy resurslarni talon-taroj qilish, o'z turiga, oilasiga, millatiga qarshi buzilgan g'oyalar hayotimizda ko'proq tobora ko'proq kuzatilmoqda. Etnopedagogikalar, yosh avlodning e'tiborini sayyoramizdagi barcha tirik mavjudlarga hurmat-ehtirom bilan munosabatda bo'lishga chaqiradi. Asrlar mobaynida mavjud bo'lgan ushbu nozik tizim bugungi kunda insoniyatning doimiy hujumlari ostida qolmoqda. Sayyoraning yuzi o'zgarib turadi, ba'zida qaytarilmas.

Kishilik jamiyatining tarixiy taraqqiyoti eng sodda aloqalardan murakkab, ko'p qirrali ijtimoiy munosabatlarga tomon o'sib borish asosida kechgan. Agarda eng sodda aloqalar - ibtidoiy jamoa tuzumidagi urug' a'zolarining ko'p holatlarda bir-birlariga oziq-ovqat manbai, yuzaga kelayotgan xavf, harakatlarni tashkil etish yo'nalishlari to'g'risidagi ma'lumotlarni uzatishiga asoslangan bo'lsa, murakkab, ko'p qirrali ijtimoiy munosabatlar - ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, ta'lim, sog'liqni saqlash, xavfsizlikni ta'minlash, fuqarolik majburiyatlarini bajarish (masalan, soliq to'lash) jarayonida subyektlarning bir-birlari bilan kundalik hamda kasbiy faoliyatni tashkil etishda ko'zga tashlanadi. Ijtimoiy munosabatlarning to'g'ri, oqilona tashkil etilishi, birinchidan, hal qilinayotgan masalaning ijobiy yechimga ega bo'lishini, ikkinchidan, vaqtning tejalishini, uchinchidan, samimiy muloqot jarayonining yuzaga kelishini ta'minlaydi. Mazkur jarayonda eng muhim omillardan biri nutq sanaladi.

Yosh avlodning ma'naviy kamolotida qadimdan nutq madaniyatiga alohida ahamiyat berib kelingan. Xususan, Unsurul-Ma'aliy Kaykovus o'zining «Qobusnoma» nomli asarida farzandiga qarata shunday deydi: "... Ey farzand, so'zning yuzin va orqasin bilg'il va ularga rioya qilg'il, har ne so'z desang yuzi bila degil, to'xango'y bo'lg'aysan. Agar so'z aytib, so'zning nechuk ekanin bilmasang, qushga o'xsharsankim, unga to'ti derlar, ul doim so'zlar, ammo so'zning ma'nosin bilmas. ...So'zni bag'oyat ulug' bilg'il, so'z osmondin kelmas va ul xor narsa emasdir. Qay bir

soʻzniki bilsang, joyini oʻtkazmay aytil, vaqtini zoe qilmagil, yoʻq ersa donishga sitam qilgʻon boʻlgʻaysan. Har soʻz desang, rost degil va bemaʼnilikni daʼvo qilgʻuvchi boʻlmagʻil" [2].

Nutq faqat fikrni ifodalash, axborot almashish, til vositalaridan foydalanish jarayoni yoki uning hosilasigina emas, balki shaxsning intellektual salohiyatini rivojlantiruvchi asos ham ekanligi psixologik va biologik nuqtai nazardan isbotlangan [3]. Shu sababli yosh avlodda ilk bolalikdan nutqni rivojlantirishga alohida eʼtibor beriladi.

Har bir davlatning taʼlim sohasida bolalarda nutq oʻstirish tizimining asosiy tarkibiy elementi sifatida eʼtirof etilgan. Oʻzbekistonda ham uzluksiz taʼlimning dastlabki bosqichlari – maktabgacha taʼlim tashkilotigacha va boshlangʻich taʼlim davrida bolalarda nutqni oʻstirish pedagogik jarayonning muhim yoʻnalishi etib belgilangan. Global axborotlashuv va innovatsion taʼlim muhitining shakllanishi, inson kapitalini rivojlantirishga boʻlgan ijtimoiy ehtiyojning ortishi yosh avlodni har tomonlama kamol toptirish, intellektual jihatdan rivojlantirish, bunda nutq imkoniyatlaridan foydalanishni taqozo etmoqda.

Shaxs nutqini oʻstirishda maktabgacha taʼlim tashkilotigacha va boshlangʻich taʼlim bosqichlari boshlangʻich davr boʻlishi inobatga olinsa, ularning takomillashtirilishi, "boshlangʻich taʼlim mazmunini toʻliq integrallashtirish, mazkur mazmunda taʼlim-tarbiya elementlari uygʻunligini taʼminlash"ning naqadar dolzarb ahamiyatga egaligini koʻrsatadi [4].

"Nutq", "nutq oʻstirish", "matn ustida ishlash", "matn ustida ishlash orqali nutq oʻstirish", "maktabgacha taʼlim tashkilotiga tayyorlov mashgʻulotlarida ravon nutqni oʻstirish nutq oʻstirish" kabilar tadqiqot muammosining muhim tayanch tushunchalaridir. Ularning mohiyatini yetarlicha anglash tadqiqotni olib borishda muammoning toʻgʻri, oqilona yechimini topishga imkon beradi.

Nazariy tahlil "nutq" tushunchasiga mavjud tilshunoslik, pedagogik, psixologik hamda metodik adabiyotlarda turlicha izohlar berilganligini koʻrsatdi. Xususan, "Pedagogik ensiklopedik lugʻat"da nutq "insonlarning til vositasida amalga oshiriladigan muloqot (kommunikatsiya) shakli boʻlib, u fikrni ifodalash vositasi boʻlishi bilan birga fikrlashning asosiy mexanizmi" [5], "Oʻzbekiston Milliy ensiklopediyasi"da nutq deganda uning ogʻzaki (ovozli) va yozma ravishda namoyon boʻlishidagi jarayonlar, yaʼni soʻzlash jarayoni va uning natijasi (xotirada saqlangan yoki yozuvda qayd etilgan nutqiy fikrlar, asarlar)" [6], deya eʼtirof etiladi. Psixologlar tomonidan nutq "odam tomonidan ijtimoiy-tarixiy tajribani oʻzlashtirish va avlodlarga berish yoki oʻzaro aloqa oʻrnatish yoki oʻz harakatlarini rejalashtirish maqsadida tildan foydalanish jarayoni" [5], deb taʼriflangan. Metodik olimlar tomonidan nutq "kishi faoliyatining turi, til vositalari (soʻz, soʻz birikmasi, gap) asosida tafakkurni ishga solish" [7] sifatida ham talqin etilgan. Bir soʻz bilan aytganda, nutq ijtimoiy subʼektlarning til vositasida amalga oshiriladigan faoliyat turidir.

Nutqda quyidagi xususiyatlar namoyon boʻladi:

1) fikrni bayon etish ehtiyojini amalga oshirishga qaratiladi, tugallangan mavzuni ifodalaydi, logik va grammatik qoidalar asosida tuziladi, mustaqil, tugallangan, oʻzaro bogʻlangan maʼnoli qismlarga boʻlinadi (u bogʻlanishli nutq deb ataladi) [8];

2) ogʻzaki va yozma shaklda ifodalanadi;

3) ogʻzaki va yozma nutqni rivojlantirish yagona jarayonda kechadi;

4) shunga qaramay, ogʻzaki va yozma nutq orasida jiddiy tafovutlar mavjud (ular haqida ishning keyingi bobida batafsil soʻz yuritiladi);

5) nutq muloqot chogʻida ishtirok etuvchilarning soniga koʻra dialogik va monologik kabi turlarga boʻlinadi;

6) dialog ogʻzaki nutqning keng tarqalgan turlaridan, nutqiy muloqotning tabiiy shakllaridan biri boʻlib, ikki yoki bir necha shaxs oʻrtasida kechadi;

7) ogʻzaki nutq, tabiatiga koʻra, koʻproq suhbat shaklida yuzaga keladi;

8) nutqning juda muhim shakllaridan biri sanaladigan monolog dialogga nisbatan mazmunni ifodalash uchun til vositalarini tanlash, nutqning qurilishiga koʻra bir qadar anʼanaviylikka ega.

Nutq oʻstirish – shaxs tomonidan ogʻzaki va yozma badiiy til meʼyorlari: toʻgʻri talaffuz, urgʻu, grammatika, soʻzlarni toʻgʻri qoʻllash qoidalarini oʻzlashtirish orqali unda tilning badiiy ifoda vositalaridan samarali foydalangan holda ravon soʻzlash malakalarini rivojlantirishni ifodalovchi

- 44 pedagogik jarayon. O'z mohiyatiga ko'ra nutq o'stirish shaxs, jumladan, bola tomonidan og'zaki va yozma badiiy til me'yorlari: to'g'ri talaffuz, urg'u, grammatika, so'zlarni to'g'ri qo'llash qoidalarini amaliy o'zlashtirish, tilning badiiy ifoda vositalaridan samarali foydalanish, ravon so'zlash malakalariga ega bo'lishini ta'minlovchi metod, usul, vositalar yordamida pedagogik qo'llab-quvvatlash, to'g'ri yo'naltirish, zarur o'rinlarda kerakli choralarni ko'rish hamda jarayonga rahbarlik qilishni anglatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Aminova F. H. Bolalarni muloqot matni yaratishga o'rgatishning didaktik asoslari: Ped. fan. nomz. ...diss. avtoref. – T.: O'zPFITI. 2007. – 22 b.
2. Aslonova O.P. Maktabgacha ta'lim tashkiloti bolalarida tafakkur tezligini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari: Ped. fanl. bo'yicha falsafa doktori (PhD). ... diss. avtoref. – QarDU. 2020. – 49 b.
3. Asqarova M., Matchonov S., Qodirova F., G'ulomova X., Boymatova A., Bozorova M., Muhamedova D. O'zbek tili mashg'ulotlarida nutq o'stirish. – T.: TDPU, 2000. – 58 b.
4. Babaeva D.R. Nutq o'stirish metodikasi (tevarak-atrofni o'rganish misolida) – T.: Fan va texnologiya, 2009. – 128 b.
5. Bazarova M. Ispolzovanie narodnykh traditsiy v vospitanii chuvstva drujby i tovarishstva u mladshix shkolnikov: Avtoref. diss. ... kand.ped.nauk. – T.: 1994. – 19 s.
6. Bakieva X.S. Maktabgacha ta'lim tashkiloti bolalarida mustaqil ta'lim orqali nutq va tafakkurni rivojlantirish metodikasi: Ped. fanl. bo'yicha falsafa doktori (PhD). ... diss. avtoref. – TDPU. 2019. – 47 b.
7. Bekniyazova N. Ta'lim qoraqalpoq tilida olib boriladigan maktabgacha ta'lim tashkilotilarning maktabgacha ta'lim tashkilotilarida bolalar so'z boyligini oshirish: Ped. fan. nomz. ...diss. avtoref. – T.: 1998. – 22 b.
8. Bekniyazova N. Maktabgacha ta'lim tashkilotilar ona tili darslarida bolalarga matn yaratishni o'rgatish metodikasi (ta'lim o'zbek va qoraqalpoq tillarida olib boriladigan maktabgacha ta'lim tashkilotilar misolida): Monografiya. – T.: Fan va texnologiyalar, 2012. – 160 b.